

การคิดเชิงประเมิน: แนวคิด องค์ประกอบ และประโยชน์ต่อการประเมินผล

Evaluative Thinking: Conceptual Foundations, Core Components, and Benefits for Evaluation

กฤษกร พุ่มนวล¹ เอี่ยมพร หลินเจริญ² กฤษฎากาญจน์ โตพิทักษ์³

Kritsakorn Poomnuan¹ Aumporn Lincharearn² Krittayakarn Topithak³

¹นิสิตปริญญาเอก สาขาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Doctoral degree student, Research and Evaluation, Faculty of Education, Naresuan University

Corresponding Author, E-mail: plamz.soch@gmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Assistant Professor, Dr., Department of Research and Evaluation, Faculty of Education, Naresuan University

E-mail: aumpornli@nu.ac.th

³รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Associate Professor, Dr., Department of Research and Evaluation, Faculty of Education, Naresuan University

E-mail: krittayakant@nu.ac.th

Received: January 1, 2025; Revised: May 26, 2025; Accepted: June 9, 2025

บทคัดย่อ

การคิดเชิงประเมิน เป็นทักษะสำคัญสำหรับนักประเมินที่จะนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติในการประเมินสู่ระดับที่ซับซ้อนขึ้น จะช่วยให้นักประเมินเข้าใจหรือมั่นใจว่าผลของการประเมินมีความน่าเชื่อถือ รวมถึงช่วยให้การประเมินผล หรือการตีความ ในการประเมินเป็นไปตามบริบทของสิ่งที่มุ่งประเมิน บนพื้นฐานของหลักฐานและการปฏิบัติจริง ซึ่งการคิดเชิงประเมิน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การคิดเชิงบริบท (Contextual Thinking) การคิดเชิงปฏิบัติ (Practical Thinking) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการสะท้อนคิด (Reflective Practice) โดยหากนักประเมินมีทักษะการคิดเชิงประเมินก็จะช่วยให้ผลการประเมินเป็นที่ยอมรับและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การคิดเชิงประเมิน, การประเมิน, ทักษะ

Abstract

To advance the evaluation process and make it more sophisticated, evaluators need to possess the critical ability of evaluative thinking. It supports contextual interpretation based on facts and real-world experience, and it aids the assessor to confirm the validity of the assessment results. The five components of evaluative thinking include reflective practice, contextual thinking, creative thinking, practical thinking, and critical thinking. The evaluation outcomes will be completer and more acceptable if the evaluator have evaluative thinking.

Keywords: Evaluative thinking, Evaluation, Skill

บทนำ

การประเมินเป็นการตรวจสอบคุณค่าภายในและภายนอกอย่างเป็นระบบ (Guskey, 2000) ผ่านกระบวนการให้ได้มาซึ่งความจริงในเชิงคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเข้าถึงความจริงในเชิงคุณค่าเป็นสิ่งที่ซับซ้อนละเอียดอ่อนมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกระบวนการที่มาของความจริงในเชิงคุณค่านั้น ซึ่งหมายถึงกระบวนการประเมินนั่นเอง การที่จะเข้าใจอย่างถ่องแท้ เราต้องตอบคำถามว่าทำไมต้องประเมิน เป้าหมายสุดท้ายของการประเมินคืออะไร และทำอย่างไรการประเมินจึงจะทำให้เข้าถึงซึ่งความจริงในเชิงคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งภายใต้บริบทของสังคมที่กำหนดให้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559) ทั้งนี้การประเมินเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญของทุกวิชาชีพ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาความก้าวหน้าหรือการพัฒนา การประกัน และการปรับปรุงคุณภาพของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ปฏิบัติไปแล้วว่าส่งผลต่อผู้เข้าร่วมโครงการนั้น ๆ เพียงใด การประเมินอาจจะดำเนินการประเมินอย่างง่ายหรือซับซ้อนขึ้น โดยที่จำเป็นจะต้องมีการตัดสินใจรวมอยู่ด้วย ดังนั้น บทบาทของการประเมินจึงมีผลอย่างแท้จริงต่อการเรียนการสอน โดยการประเมินเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง (สวาสนา ประवालพุกษ์, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับ อนุวัติ คุณแก้ว (2566) ที่ได้สรุปการประเมินผลว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินใจหรือการลงสรุปข้อมูลจากการวัดผล ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพว่าอยู่ในระดับใด โดยการเทียบผลกับเกณฑ์ ซึ่งการประเมินผลทางการศึกษาจะเป็นการตัดสินใจและสรุปผลทางการศึกษา ทั้งนี้ Earl & Timperley (2015) ได้กล่าวถึงทักษะการคิดเชิงประเมิน (Evaluative Thinking) ในเอกสารด้านการศึกษาของ OECD ว่าเป็นขีดความสามารถทางการประเมิน โดยเป็นเครื่องมือสำหรับการรวบรวมและตีความหลักฐานอย่างเป็นระบบที่สามารถนำมาใช้เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุง การปรับตัว การละทิ้ง การขยายเวลาและการเรียนรู้ได้ ดังนั้นจากความหมายและนิยามข้างต้นที่มีความสัมพันธ์กัน จึงสรุปได้ว่า ทักษะที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับนักประเมินหรือผู้ที่ทำหน้าที่ทำการประเมิน คือทักษะการคิดเชิงประเมิน เพราะการคิดเชิงประเมินเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจคุณค่าโดยพิจารณาจากข้อมูล หลักฐานและประสบการณ์อย่างมีวิจารณญาณ อีกทั้งต้องไตร่ตรองข้อมูลอย่างถี่ถ้วน โดยการพิจารณาถึงบริบทแวดล้อมอย่างมีเหตุและผลก่อนที่จะทำการประเมิน สะท้อนผลหรือตัดสินใจคุณค่ากับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

วิวัฒนาการของการประเมินและการคิดเชิงประเมิน ได้รับประโยชน์จากอิทธิพลสนับสนุนมากมายจากสาขาที่หลากหลาย เช่น ปรัชญา คณิตศาสตร์ สถิติ การวิจัยทางสังคม และวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิชาเหล่านี้นำเสนอแนวคิดทางมุมมองและความเข้าใจที่หลากหลาย ที่ผู้ประเมินในยุคแรกเก็บเกี่ยวมาเพื่อการวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจคุณค่าและประโยชน์ โดยผู้ประเมินในยุคแรก ๆ จะใช้สิ่งเหล่านี้เพื่อวางรากฐานสำหรับการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการประเมิน ซึ่งในทางกลับกันได้ให้รากฐานสำหรับการพัฒนาการคิดเชิงประเมินด้วย (Cole, 2023) การคิดเชิงประเมินได้สะท้อนถึงความสามารถในการบรรลุวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะ นั่นคือการประเมินอย่างสร้างสรรค์โดยพิจารณาจากวิธีการ เครื่องมือ เทคนิคและทฤษฎีที่เหมาะสมในแง่ของบริบทแวดล้อมในการทำการประเมิน การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลซึ่งอ้างอิงจากหลักฐานประกอบการประเมิน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้การคิดเชิงประเมินมีความแตกต่างจากการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Vo & Archibald, 2018)

ในบทความนี้ผู้เขียนมุ่งนำเสนอเกี่ยวกับสาระและองค์ประกอบของการคิดเชิงประเมินที่ผู้เขียนได้มาจากการสังเคราะห์เอกสาร บทความและงานวิชาการต่าง ๆ เนื่องจากการคิดเชิงประเมินถือเป็นทักษะสำคัญสำหรับครูหรือนักประเมินทุกคนที่จะทำหน้าที่ในการประเมินนักเรียนหรือประเมินโครงการต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายต่อไป ซึ่งถือเป็นการสร้างขีดความสามารถทางการประเมินอีกทักษะหนึ่งที่จะช่วยให้ผลหรือสารสนเทศที่ได้จากการประเมินนั้นมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น อีกทั้งบทความนี้ยังได้เสนอแนวทางของการประเมินการคิดเชิงประเมินร่วมด้วย

นิยามของการคิดเชิงประเมิน (Definition of Evaluative Thinking)

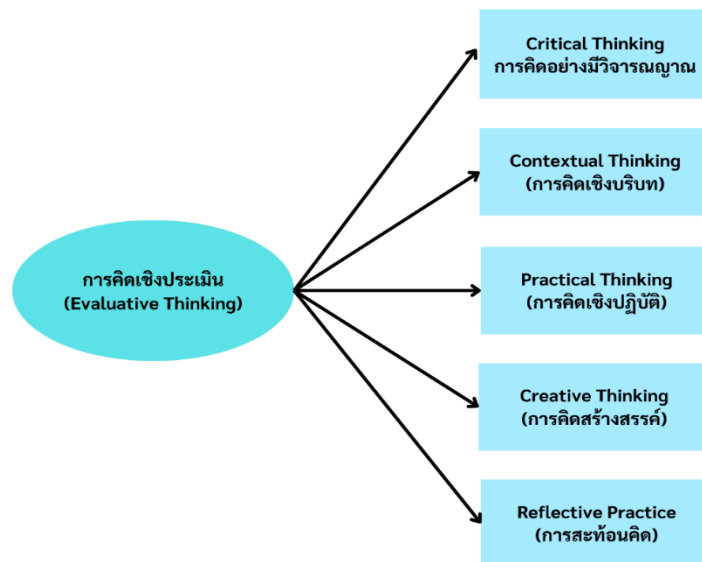
การคิดเชิงประเมินเป็นเครื่องมือสำหรับการรวบรวมและตีความหลักฐานอย่างเป็นระบบที่สามารถนำมาใช้เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุง การปรับตัว การละทิ้ง การขยายเวลา และการเรียนรู้ (Earl & Timperley, 2015) โดย Archibald et al., (2016) ได้กล่าวถึงการคิดเชิงประเมิน (Evaluative Thinking) ในวารสาร Evaluation and Program Planning ปี 2016 ว่าแนวทางในการสร้างความสามารถทางการประเมินนี้ (Evaluation Capacity Building) เขาได้ปรับแนวคิดทั่วไปของการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้สอดคล้องกับสาขาการประเมิน โดยการจัดแนวคิดให้เป็น "การคิดเชิงประเมิน" ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอย่างชัดเจนระหว่างการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงประเมิน โดย Schwandt (2018) กล่าวว่า “การคิดเชิงประเมินนั้นต้องใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วย” โดยจะกำหนดกรอบการประยุกต์ใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการประเมินเป็น "การประเมินและการอ้างคุณค่า โดยการแสวงหาหลักฐานสำหรับข้ออ้างต่าง ๆ และทำการตรวจสอบความเพียงพอหรือความเหมาะสมของเหตุผล เพื่อสนับสนุนข้ออ้างเหล่านั้น" และนอกจากนี้ยังได้มีการนิยาม การคิดเชิงประเมิน (Evaluative Thinking) ว่าเป็นการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ประยุกต์ใช้ในบริบทของการประเมิน โดยมีแรงจูงใจจากทัศนคติของความอยากรู้อยากเห็นและความเชื่อในคุณค่าของหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการระบุสมมติฐาน การตั้งคำถามอย่างรอบคอบ การแสวงหาความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งผ่านการสะท้อนคิดและการใช้มุมมองต่าง ๆ โดยเฉพาะในบริบทที่มีการทำงานกับสมมติฐานและการส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตว่าการคิดเชิงประเมินและการทำการประเมินผล ไม่ใช่ความหมายเดียวกัน เราสามารถทำการประเมินได้โดยไม่ต้องใช้การคิดเชิงประเมิน เช่น เมื่อการประเมินเป็นกิจกรรมการปฏิบัติตามข้อกำหนดทางเทคนิคแบบเช็ค-อิต-ออฟ (check it off) เช่นเดียวกับการที่เราสามารถทำการคิดเชิงประเมิน โดยไม่ต้องทำการประเมินอย่างเป็นทางการได้ เช่น เมื่ออาสาสมัครการศึกษาชุมชนได้วิพากษ์ถึงสมมติฐานว่าทำไมโครงการนี้จึงควรดำเนินการต่อไปหรือควรรุติ แม้ว่าเราจะไม่เคยเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นทางการก็ตามแต่เขาก็สามารถใช้การคิดเชิงประเมินเพื่อทำการวิพากษ์ได้ นั่นคือเหตุผลที่ "การคิดเชิงประเมิน" มีความหมายและสาระที่ควรจะเป็นคำที่แยกออกจากแนวคิดทั่วไปว่า "การทำการประเมิน" ซึ่งเป็นเหตุผลว่าทำไมบทความของเขาจึงพยายามที่จะส่งเสริมการคิดเชิงประเมิน แทนที่จะเป็นเพียงการส่งเสริมการประเมินเท่านั้น

นอกจากนี้ บทความเรื่อง Defining and Teaching Evaluative Thinking : Insights From Research on Critical Thinking ในวารสาร American Journal of Evaluation ปี 2015 ที่เขียนโดย Jane, Thomas, Monica and William ยังได้เสนอคำจำกัดความของการคิดเชิงประเมินว่า “การคิดเชิงประเมิน คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ใช้ในบริบทของการประเมิน มีแรงจูงใจจากทัศนคติของความอยากรู้อยากเห็นและความเชื่อในคุณค่าของหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการระบุสมมติฐาน การตั้งคำถามที่รอบคอบ การแสวงหาความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นผ่านการสะท้อนคิด แล้วจึงตัดสินใจเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินการ” (Buckley, et al., 2015)

ดังนั้น จากเนื้อหาสาระข้างต้นจึงนิยามได้ว่า “การคิดเชิงประเมิน” เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบข้อมูล หลักฐานที่อาศัยประสบการณ์อย่างมีวิจารณญาณ โดยจำเป็นที่จะต้องมีการไตร่ตรองหรือพิจารณาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนก่อนที่จะทำการประเมินหรือตัดสินใจเพื่อให้คุณค่ากับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งถือเป็นทักษะหนึ่งที่จะช่วยให้นักประเมินทำการประเมินได้อย่างบรรลุผลและได้ผลลัพธ์ของการประเมินที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ โดยที่การคิดเชิงประเมินนั้น ต้องทำการคิดอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลหรือมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณร่วมกับการคิดเชิงบริบทหรือสภาพแวดล้อม การคิดเชิงปฏิบัติ การคิดสร้างสรรค์ และสามารถสะท้อนคิดจากการทำการประเมินได้

องค์ประกอบของการคิดเชิงประเมิน (The Elements of Evaluative Thinking)

จากการสังเคราะห์เอกสาร บทความวิชาการและงานวิจัยของนักวิจัยและนักวิชาการ Scriven (2007), Anne Dao Thanh Vo (2013), Lorna Earl & Helen Timperley (2015), Thomas A. Schwandt (2018), Tim Wyatt (2017), Patton (2018), Anne T. Vo & Thomas Archibald (2018), Patton (2019), Thomas Archibald (2021) พบว่ามีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับบทความของ Cole J Michael (2023) ที่พบว่าองค์ประกอบของการคิดเชิงประเมิน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ซึ่งแสดงภาพองค์ประกอบของการคิดเชิงประเมิน ดังนี้

ภาพ 1 องค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงประเมิน

จากภาพองค์ประกอบ 5 ประการของการคิดเชิงประเมิน สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)

การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นกระบวนการทางความคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินข้อมูล ความคิด และข้อโต้แย้ง เพื่อสร้างและไปสู่การตัดสินใจที่มีข้อมูลหรือหลักฐานประกอบ ซึ่งตรรกะและอนุมานเชิงตรรกะถือเป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการทดสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อยืนยันคุณค่าที่แท้จริงของข้อมูลและทำการตัดสินใจโดยอาศัยความสมดุลและความน่าจะเป็น รวมถึงวิธีการตั้งคำถามและทดสอบความถูกต้องของข้อมูล การให้เหตุผลเชิงตรรกะเกี่ยวกับการทำงาน โดยในแต่ละขั้นตอนอาจจะมีการโต้แย้งเชิงตรรกะเพื่อให้ได้คำตอบหรือข้อสรุปที่ถูกต้องด้วยเหตุผลเชิงตรรกะ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อสรุปที่ตรงกันเกิดความน่าเชื่อถือ และความสมบูรณ์ของข้อมูลที่น่าเสนอ

2. การคิดเชิงบริบท (Contextual Thinking)

การคิดเชิงบริบทเป็นกระบวนการทางความคิดที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่กว้างขึ้น ซึ่งเหตุการณ์ การกระทำ หรือการตัดสินใจที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้จะไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องเพียงอย่างเดียว แต่จะพิจารณาถึงปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม นโยบาย โครงการ และองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและผลลัพธ์ โดยการคิดเชิงบริบทจะช่วยให้บุคคลเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในระบบเพื่อกำหนดผลลัพธ์โดยรวมด้วยการนำเอาแนวคิดการคิดเชิงบริบทมาใช้ ทำให้บุคคลสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ดีขึ้น ตัดสินใจอย่างมีข้อมูล รวมถึงส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และคำนึงถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบที่มีความสำคัญต่อการออกแบบวิธีการประเมินที่เหมาะสม ซึ่งการประเมินจะต้องเป็นไปตามบริบทและยึดหลักทฤษฎีและการปฏิบัติ เพราะบริบทนั้น

มีผลต่อการดำเนินการและผลลัพธ์ของการประเมิน โดยการประเมินที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ของการประเมินและผู้เข้ารับการประเมิน

3. การคิดเชิงปฏิบัติ (Practical Thinking)

การคิดเชิงปฏิบัติเป็นการคิดประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม โดยมุ่งเน้นไปที่การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงแทนที่จะเป็นการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมหรือวิเคราะห์สิ่งที่รู้แล้วในหลาย ๆ วิธี โดยวิธีการคิดเชิงปฏิบัติมักเรียกว่า “สามัญสำนึก” หรือ “ไหวพริบ” ที่มีกระบวนการทางความคิดที่มุ่งเน้นไปที่การดำเนินการที่เหมาะสมและทันที่ และการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ได้จริง ลักษณะเด่น คือ ความใส่ใจในประสิทธิภาพและประสิทธิผลในโลกแห่งความเป็นจริง มากกว่าทฤษฎีเชิงนามธรรมหรือการโต้เถียงทางปรัชญาคำถาม นักคิดเชิงปฏิบัติให้ความสำคัญกับการปฏิบัติได้มากกว่าหลักการ และความเป็นไปได้ของการลงมือปฏิบัติ โดยมุ่งจำกัดความคิดเห็นของตนไว้ที่สิ่งที่ตนสามารถควบคุมได้ และเลือกเส้นทางที่มีโอกาสประสบความสำเร็จ ใช้การคิดวิเคราะห์เพื่อรวบรวมและประเมินหลักฐานจากการวัดและการสังเกตและใช้เกณฑ์ในโลกแห่งความเป็นจริงในการตีความ ออกแบบระบบและกระบวนการเพื่อแก้ไขปัญหา และยอมรับความเห็นที่ไม่ตรงกันได้

4. การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

การคิดสร้างสรรค์ คือกระบวนการทางความคิดที่มุ่งเน้นการสร้างแนวคิด วิธีการหรือวิธีแก้ปัญหาใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ โดยอาศัยการเชื่อมโยงความคิดที่แตกต่างกัน การทดลอง และการมองปัญหาในมุมมองใหม่ ๆ โดยการคิดสร้างสรรค์ยังรวมการคิดเชิงอนุมานด้วย แต่การอนุมานที่เกิดขึ้นจากการคิดสร้างสรรค์จะแตกต่างจากการอนุมานเชิงตรรกะ รวมถึงยังเน้นการประเมินที่เป็นองค์ประกอบข้ามสาขาวิชา การสังเคราะห์ใหม่ ๆ และประยุกต์ใช้วิธีการและทฤษฎีที่หลากหลายที่เหมาะสมเพื่อจัดการกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างยืดหยุ่น โดยที่การคิดสร้างสรรค์จำเป็นต้องเปิดรับความคิดและความเป็นไปได้ใหม่ ๆ และประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่กว้างขึ้นในการกำหนดกระบวนการประเมินและมักจะส่งผลให้ มีการพัฒนาวิธีการใหม่และเป้าหมายใหม่มากขึ้นและใช้แนวปฏิบัติเชิงสร้างสรรค์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการประเมินโดยเฉพาะ โดยการคิดสร้างสรรค์สนับสนุนให้เราสามารถตรวจสอบคำตอบที่เป็นไปได้ต่าง ๆ โดยต่างจากดั้งเดิมที่เชื่อว่าคำถามหนึ่งสามารถมีคำตอบได้เพียงคำตอบเดียว ซึ่งจะส่งเสริมให้มีความยืดหยุ่นในการคิด และนอกจากนี้การคิดสร้างสรรค์ยังสามารถนำเทคนิคใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์มาใช้ในการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลด้วยมุมมองและวิธีการตีความที่แตกต่างกัน

5. การสะท้อนคิด (Reflective Practice)

การสะท้อนคิดเป็นทักษะการรับรู้ของบุคคลที่สามารถเชื่อมโยงความคิดของตนเองกับประสบการณ์ก่อนหน้านี้ ปัจจุบัน และอนาคต ถามคำถาม วิเคราะห์ ประเมินตนเองและสถานการณ์ ทำการคิดในเชิงวิจารณ์และสร้างสรรค์ โดยจะช่วยให้อยู่เกี่ยวกับความรู้ของตนเองและผู้อื่น ซึ่งการสะท้อนตนเองหรือผู้อื่นต้องนำไปสู่การแก้ไขเพื่อให้กลายเป็นทักษะที่สร้างการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืนต่อเนื่องและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในการปฏิบัติ ดังนั้นการสะท้อนคิดจึงเป็นแรงจูงใจในการกระตุ้นการเรียนรู้ ซึ่งนักคิดเชิงสะท้อนจะเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงความคิดของตนเองกับประสบการณ์ก่อนหน้านี้ ปัจจุบัน และอนาคต หรือความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพของตน ถามคำถาม วิเคราะห์ ประเมินตนเองและสถานการณ์ และคิดในเชิงวิจารณ์และสร้างสรรค์ในการประเมินและทำการวิเคราะห์ตีความจากหลักฐาน ดังนั้น นักคิดเชิงสะท้อนจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมายของการประเมิน ซึ่งต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ความสนใจ ความเข้าใจทางทฤษฎี คุณค่าและความเชื่อ

โดย Cole (2023) ได้สรุปว่าการคิดเชิงประเมินเป็นวัฏจักรถาวรของการตั้งคำถาม การเรียนรู้ และการปรับเปลี่ยนซึ่งดำเนินการอยู่ตลอดเวลา โดยที่การคิดเชิงประเมินเป็นชุดทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ประเมินที่จะใช้สำหรับการทำความเข้าใจ การประเมินบริบท การสื่อสารและการทำงานร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นหลักการออกแบบการประเมินคุณภาพสูงที่ให้ข้อมูลเชิงลึกและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สำหรับการสร้างความสามารถในการเรียนรู้และการประเมิน โดยการคิดเชิงประเมินช่วยให้มีเครื่องมือในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ ผู้ออกแบบนโยบายและโปรแกรม ผู้บริหารและผู้ประเมินต้องการทักษะการคิดเชิงประเมิน เพราะจะนำการปฏิบัติไปสู่ระดับที่สูงขึ้นรวมถึงมีความความซับซ้อนและมีประโยชน์ และจะ

ช่วยยืนยันว่าผลการประเมินและข้อสรุปนั้นขึ้นเป็นไปตามหลักฐาน ไม่ใช่การตัดสินใจที่เป็นส่วนขยายเชิงตรรกะของอุดมการณ์หรือแบบแผน ความเชื่อหรือสมมติฐานที่ไม่มีใครหักล้างได้ เมื่อผู้ประเมิน นักวางแผนโครงการ นักวิจัยและทุกคนคิดอย่างประเมินและมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลในระดับหนึ่ง การประเมินจะได้รับการวางแผนอย่างดี การดำเนินการจะมีประสิทธิภาพและผลลัพธ์จะถูกใช้เพื่อสนับสนุนผลที่ได้รับ

ทั้งนี้หากทุกคนที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนการดำเนินการและทำการประเมินอย่างเป็นนักคิดเชิงประเมิน โปรแกรมและการประเมินจะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากที่สุด ผู้ประเมินภายนอกอาจจะไม่จำเป็นหรือจำเป็นน้อยลง เพราะวัฒนธรรมของโปรแกรมหรือองค์กรจะต้องทำให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินกิจกรรมและผลลัพธ์ของตนเอง การทำความเข้าใจและสนใจใช้เครื่องมือทางปัญญาที่จำเป็น คือ องค์ประกอบ 5 ประการของการคิดเชิงประเมิน ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างการคิดเชิงประเมิน ทั้งนี้การคิดเชิงประเมินควรได้รับการตรวจสอบและการเรียนรู้ โดยต้องการให้การประเมินเป็นทักษะหลัก เช่นเดียวกับวิธีการสอนหรือวิธีการวิเคราะห์ต่าง ๆ การสร้างความสามารถในการประเมินและความสามารถจะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญและยั่งยืนมากขึ้นหากได้รับการสนับสนุนจากการคิดเชิงประเมิน (Cole, 2023)

ดังนั้น ในการทำการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประเมินควรมีทักษะการคิดเชิงประเมิน เพื่อเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถทางการประเมินให้เกิดผลบรรลุตามวัตถุประสงค์และได้ผลลัพธ์ตรงกับสิ่งที่ทำการประเมิน และตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูล หลักฐาน จากการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบกับการคิดเชิงบริบท การคิดเชิงปฏิบัติ การคิดสร้างสรรค์ และการสะท้อนคิดจากความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ในสิ่งที่ทำการประเมิน เพื่อให้ผลของการประเมินมีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้นร่วมกับการใช้แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินต่าง ๆ ที่เหมาะสม โดยผู้เขียนจะเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินในลำดับต่อไป

เปรียบเทียบการคิดอย่างมีวิจารณญาณกับการคิดเชิงประเมิน (The Difference between Critical Thinking and Evaluative Thinking)

เนื่องจากทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการคิดเชิงประเมินมีความสัมพันธ์กัน รวมถึงมีความคล้ายและความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงขอเสนอการเปรียบเทียบทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการคิดเชิงประเมิน ดังนี้

หัวข้อเปรียบเทียบ	การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)	การคิดเชิงประเมิน (Evaluative Thinking)
ความหมาย	การคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ การคิดโดยใช้เหตุผล ประกอบการพิจารณา วิเคราะห์ ตีความ และประเมิน ความถูกต้องอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานของข้อมูลและหลักฐาน	การคิดเชิงประเมิน คือ ความสามารถในการพิจารณาตรวจสอบ วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้เหตุผลและหลักฐาน ในบริบทของการประเมิน เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจหรือตัดสินใจคุณค่าที่ถูกต้อง
จุดมุ่งหมาย	เพื่อหาคำตอบที่มีเหตุผลและข้อสรุปที่ถูกต้องจากการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบคอบ	เพื่อประเมินคุณค่า ความเหมาะสม หรือความถูกต้องของข้อมูลหรือการตัดสินใจ
มุมมองและความสำคัญ	มุ่งเน้นการตรวจสอบและให้เหตุผลเพื่อค้นหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลและเชื่อถือได้	มุ่งเน้นการประเมินคุณภาพและคุณค่าของข้อมูลหรือสถานการณ์ โดยตัดสินใจบนฐานข้อมูล หรือหลักฐานที่มีอย่างมีเหตุผล
ตัวอย่างการใช้ในชีวิตประจำวัน	- การวิเคราะห์ข่าว - การประเมินข้อถกเถียงในสถานการณ์ทางสังคม - การตรวจสอบข้อมูลในการทำงาน	- การประเมินประสิทธิภาพของการทำงาน - การตัดสินใจในบริบทที่ต้องพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ - การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ - การประเมินวิทยฐานะ - การประเมินโครงการหรือกิจกรรม

ประโยชน์ของทักษะการคิดเชิงประเมินสำหรับครู (Benefits of Evaluative Thinking for Teachers)

ครูมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีทักษะการคิดเชิงประเมิน (Evaluative Thinking) เพราะการคิดเชิงประเมินเป็นทักษะสำคัญของครูที่จำเป็นต้องประยุกต์ใช้ในการประเมินผู้เรียน รวมทั้งประเมินการจัดการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณในการประเมินผลการจัดการเรียนรู้หรือในการทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินในการตัดสินใจกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือแม้แต่การประเมินโครงการที่รับผิดชอบ รวมไปถึงการประเมินเพื่อการตัดสินใจกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย นอกเหนือจากการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เพราะการคิดเชิงประเมินจะช่วยให้ครูสามารถพิจารณาและตัดสินใจคุณค่า ความเหมาะสม และประสิทธิภาพของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือในการจัดการเรียนรู้ โดยการใช้ข้อมูล หลักฐาน และเหตุผลที่เป็นระบบ นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดกับนักเรียน โดยต่อไปนี้เป็นเหตุผลสำคัญว่าทำไมครูจึงต้องมีทักษะการคิดเชิงประเมิน (Evaluative Thinking)

1. การประเมินและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ (Evaluating and Improving Teaching Practices)

การคิดเชิงประเมินช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์และประเมินประสิทธิภาพของเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ของตนเองที่นำมาใช้จัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ครูจะสามารถสังเกตได้ว่ากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ใด มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อผลลัพธ์ของนักเรียน และสิ่งใดที่ที่ต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง การใช้หลักฐานจากการจัดการเรียนรู้เพื่อประเมิน ช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของนักเรียนได้ดีขึ้น

2. การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน (Evaluating Student Learning Outcomes)

ทักษะการคิดเชิงประเมินเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูสามารถใช้ข้อมูลและหลักฐานจากการทดสอบ ผลงานหรือชิ้นงานการปฏิบัติงานของผู้เรียนรวมถึง การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนก่อน ระหว่าง และหลังการจัดการเรียนรู้ เพื่อทำการวิเคราะห์ความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนและสามารถปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน

3. การตัดสินใจในสถานการณ์ที่ซับซ้อน (Making Informed Decisions in Complex Situations)

ครูส่วนใหญ่ก็ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจในทันที เช่น การปรับเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้ในขณะนั้น ให้เข้ากับนักเรียนที่มีความแตกต่างในชั้นเรียนหรือปรับให้เหมาะสมกับระดับการเรียนรู้และความเข้าใจของนักเรียนในขณะนั้น การใช้ทักษะการคิดเชิงประเมินจะช่วยให้ครูสามารถตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนเนื้อหาได้อย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากข้อมูลและวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ อย่างละเอียด

4. การสะท้อนและพัฒนาตนเอง (Reflective Practice and Professional Development)

การคิดเชิงประเมินช่วยให้ครูสามารถสะท้อนคิดและวิเคราะห์การปฏิบัติงานหรือการจัดการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างเป็นระบบ โดยครูสามารถประเมินเพื่อตรวจสอบความสำเร็จและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง และนำข้อค้นพบไปพัฒนาความสามารถของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

5. การใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาห้องเรียน (Using Data to Inform Classroom Practice)

การประเมินคุณภาพของข้อมูลและหลักฐานในการจัดการเรียนรู้ เช่น ข้อมูลจากผลการเรียน หรือการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในห้องเรียน ช่วยให้ครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้และวิธีการ หลักการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้

6. การส่งเสริมการคิดเชิงประเมินในนักเรียน (Promoting Evaluative Thinking in Students)

ครูที่มีทักษะการคิดเชิงประเมินจะสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้พัฒนาเรียนรู้และพัฒนาทักษะนี้ได้เช่นกัน โดยครูสามารถสอนให้นักเรียนรู้จักการวิเคราะห์และประเมินข้อมูลหรือหลักฐาน เพื่อการตัดสินใจในชีวิตประจำวันอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเป็นระดับการเรียนรู้ไกล่ของพิระมิดการเรียนรู้ของบลูมด้วย

7. การประเมินหลักสูตรและการใช้ทรัพยากร (Evaluating Curriculum and Resource Utilization)

ครูจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดเชิงประเมินในการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตรหรือแผนการจัดการเรียนรู้ รวมถึงการเลือกใช้ทรัพยากรที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ โดยการประเมินหลักสูตรจะสามารถช่วยให้ครูทราบว่ามีวิธีการ หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้และเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการและเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือไม่

8. การพัฒนาคุณภาพการสอนแบบยั่งยืน (Sustainable Teaching Improvement)

การคิดเชิงประเมินไม่เพียงแต่ช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้ในทันที แต่ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างรอบด้าน โดยการใช้ข้อมูลและหลักฐานอย่างเป็นระบบเพื่อตัดสินใจในระยะยาวทั้งในด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้และการออกแบบการเรียนรู้

9. การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน (Building Partnerships with Parents and Community)

ครูสามารถใช้ทักษะการคิดเชิงประเมินในการประเมินอย่างรอบด้าน ทั้งด้านตัวผู้เรียน สภาพบริบท ปัญหาและสาเหตุของปัญหา รวมถึงการจัดการแก้ไขปัญหาและสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน การตัดสินใจที่มีข้อมูลสนับสนุนช่วยสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครองได้

10. การสร้างความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้ (Flexibility in Teaching Practice)

การคิดเชิงประเมินช่วยให้ครูมีความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพราะครูสามารถประเมิน ความต้องการและความแตกต่างกันของผู้เรียนและปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโดยใช้ทักษะการคิดเชิงประเมิน (The Concept of Evaluation through the Use of Evaluative Thinking Skills)

การประเมินในระยะแรกได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากการวัด โดยมีการพัฒนาและมีวิวัฒนาการมาหลายยุคสมัย เช่น ยุคของการประเมินอิงวัตถุประสงค์ การประเมินโดยใช้แบบสอบถามมาตรฐาน (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2564) และพัฒนามาถึงยุคปัจจุบัน โดยความรู้ชายแดนของการประเมินในปัจจุบันมุ่งเน้นไปที่การประเมินเพื่อพัฒนา ซึ่งการสร้างความสามารถทางการประเมินเป็นสิ่งที่สำคัญมากกับทุกสาขาอาชีพ เพราะการประเมินระดับมืออาชีพเป็นการประเมินอย่างเป็นระบบและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีระดับความชำนาญที่ต้องการการฝึกอบรมหรือการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจง (Scriven, 2007) แม้แต่ในทางการศึกษาก็จำเป็นต้องพัฒนาให้ผู้ประเมินมีความสามารถทางประเมิน เพราะในการประเมินผู้เรียน ครูหรือผู้ที่ทำการประเมินจะต้องประเมินอยู่บนหลักของการประเมินผลตามหลักสูตรและมาตรฐาน โดยที่ผู้สอนจะต้องทำการประเมินตามทฤษฎีอนุกรมวิธานของบลูม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษามาแล้วและผู้ประเมินทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้การคิดเชิงประเมินเป็นเป้าหมายการเรียนรู้ในระดับใกล้เคียงสูงสุดของพิระมิดผลการเรียนรู้ (Patton, 2018) หรือแม้แต่การประเมินเพื่อเลื่อนวิทยฐานะของครูหรือบุคลากรทางการศึกษานั้น จะต้องได้รับการประเมินจากนักประเมินที่มีคุณสมบัติตามที่ กคศ.กำหนด เช่น ผู้อำนวยการ ครู ศึกษานิเทศก์ ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป หรือผู้เชี่ยวชาญในการทำหน้าทีในการประเมิน รวมถึงการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องทำการประเมินเพื่อการตัดสินใจคุณค่าก็จำเป็นต้องประเมินภายใต้เกณฑ์ของการประเมิน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งการ

สร้างความสามารถในการประเมิน หรือ Evaluation Capacity Building (ECB) จึงเป็นแนวคิดทางการประเมินแนวคิดหนึ่งที่สำคัญสำหรับผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นนักประเมิน เพราะ การสร้างความสามารถในการประเมิน (ECB) เป็นการสร้างความสามารถในการประเมินผล ซึ่งเกี่ยวกับการสร้างวิธีการสอนและเรียนรู้วิธีการประเมินให้ดีขึ้น ดังนั้นการประเมินเหมือนกับการตรวจสอบว่าทำงานได้ดีแค่ไหน (Preskill & Boyle, 2008) โดยรูปแบบการประเมินผลรูปแบบหนึ่งที่นิยมใช้ในการประเมินการปฏิบัติ คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Approach) ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสมจะใช้กับการประเมินภาคปฏิบัติ (Performance assessment) เนื่องจากเป็นรูปแบบการประเมินที่มีความยืดหยุ่น และแก้ไขข้อจำกัดของการประเมินแบบเดิม เช่นการทดสอบด้วยข้อเขียน หรือแบบทดสอบหลายตัวเลือก แต่การประเมินผลการปฏิบัติงานตามสภาพจริงนี้ สามารถประเมินได้อย่างหลากหลาย เช่น การประเมินจากชิ้นงาน แฟ้มสะสมผลงาน โดยพิจารณาตัดสินตามเกณฑ์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2564)

ดังนั้น นักประเมินหรือผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินจำเป็นต้องมีทักษะการคิดเชิงประเมิน เพื่อที่จะส่งเสริมประสิทธิภาพในการประเมินและสามารถทำการประเมินได้อย่างถูกต้อง มีความเหมาะสมกับการประเมินต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างและหลากหลายตามจุดประสงค์ของโครงการประเมินนั้น ๆ เพราะองค์ประกอบของการคิดเชิงประเมินจะส่งเสริมขีดความสามารถในการประเมินให้กับนักประเมินเพื่อทำการประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้สารสนเทศหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์หลังจากการประเมิน รวมถึงยังสามารถสะท้อนผลการประเมินให้กับผู้รับการประเมินได้อย่างครอบคลุม ชัดเจน เป็นไปตามจุดประสงค์และบริบทของการประเมิน โดยในการประเมินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ นั้น หน่วยงานหรือองค์กรจะสามารถคัดเลือกผู้ประเมินหรือนักประเมินได้จากคุณสมบัติหนึ่ง คือ ทักษะการคิดเชิงประเมิน ประกอบกับการออกแบบรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของสิ่งที่มุ่งประเมิน

บทสรุป (Conclusion)

การคิดเชิงประเมิน (Evaluative thinking) เป็นทักษะการคิดที่เป็นกระบวนการของการตรวจสอบข้อมูลหลักฐาน และประสบการณ์อย่างมีวิจารณญาณ โดยมีการตั้งคำถาม การสะท้อน การเรียนรู้และการปรับเปลี่ยน ซึ่งดำเนินการร่วมกันตลอดเวลา เพื่อประกอบการตัดสินใจอย่างรอบรู้ โดยเกี่ยวข้องกับการรวบรวมหลักฐาน การพิจารณาข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยการคิดเชิงประเมินเป็นชุดทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ประเมินที่จะใช้สำหรับการทำความเข้าใจการประเมินและใช้ประกอบการตัดสินใจคุณค่าหรือสรุปผลที่ช่วยให้การค้นพบและข้อสรุปการประเมินขึ้นอยู่กับหลักฐาน ไม่ใช่การประเมินหรือการตัดสินใจจากความเชื่อ หรือสมมุติฐานที่ไม่ได้รับการพิสูจน์ ทั้งนี้การคิดเชิงประเมินจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชิงบริบท การคิดเชิงปฏิบัติ การคิดสร้างสรรค์ และการสะท้อนคิด

เอกสารอ้างอิง

- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2564). *ทฤษฎีการประเมิน* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ส. วาสนา ประवालพฤษ. (2544). *หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2559). *วิธีวิทยาการประเมิน ศาสตร์แห่งคุณค่า* (พิมพ์ครั้งที่ 6). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนวัดี คุณแก้ว. (2566). *การทดสอบ การวัดผล และประเมินผลการศึกษาแนวใหม่*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Archibald, T., Sharrock, G., Buckley, J., & Cook, N. (2016). Assumptions, Conjectures, and other Miracles: The Application of Evaluative Thinking to Theory of Change Models in Community Development. *Evaluation and Program Planning (EPP)*, 119-127. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2016.05.015>
- Archibald, T. (2021). The role of evaluative thinking in the teaching of evaluation. *Canadian Journal of Program Evaluation*, 35(3), 310–319. <https://doi.org/10.3138/cjpe.69753>

- Buckley, J., Archibald, T., Hargraves, M., & Trochim, M. W. (2015). Defining and teaching evaluative thinking: Insights from research on critical thinking. *American Journal of Evaluation*, 375-388.
<https://doi.org/10.1177/1098214015581706>
- Cole, J. M. (2023). Evaluative thinking. *Evaluation Journal of Australasia (EJA)*, 23(2), 70-90.
<https://doi.org/10.1177/1035719X231163932>
- Earl, L., & Timperley, H. (2015). *Evaluative thinking for successful educational innovation*.
<https://doi.org/10.1787/5jrxtk1jtdwf-en>
- Guskey, T. R. (2000). *Evaluating Professional Development*. Corwin Press, INC.
- Patton, M. Q. (2018). A historical perspective on the evolution of evaluative thinking. *Evaluative Thinking. New Directions for Evaluation*. 158, 11-28. <https://doi.org/10.1002/ev.20325>
- Patton, M. Q. (2019). Expanding Futuring Foresight through Evaluative Thinking. *World Futures Review*, 11(4), 296-307. <https://doi.org/10.1177/1946756719862116>
- Preskill, H. & Boyle, S. (2008). A Multidisciplinary Model of Evaluation Capacity Building. *American Journal of Evaluation*, 29(4), 443-459. <https://doi.org/10.1177/1098214008324182>
- Schwandt T. A. (2018). Evaluative thinking as a collaborative social practice: The case of boundary judgment making. *Evaluative thinking. New Directions for Evaluation*, 2018(158), 125-137.
<https://doi.org/10.1002/ev.20318>
- Scriven, M. (2007). *The logic of evaluation*.
<https://scholar.uwindsor.ca/ossaarchive/OSSA7/papersandcommentaries/138/>
- Vo, A. T. (2013). *Toward a Definition of Evaluation Thinking*. <https://escholarship.org/uc/item/26t5x5f6>.
- Vo, A. T., & Archibald, T. (2018). New Directions for Evaluative thinking. *New Directions for Evaluation*, (158), 139-147. <https://doi.org/10.1002/ev.20317>
- Wyatt, T. (2017). *Developing evaluative thinking and evidence-based practice: A synthetic case study*.
https://research.acer.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1316&context=research_conference.